

3: Boelaert

FO32 Mongo

KONGO-OVERZEE

TIJDSCHRIFT VOOR EN OVER BELGISCH KONGO
RWANDA-BURUNDI EN AANPALENDE GEWESTEN

ONDER REDACTIE VAN PROF. DR. A. BURSENS, UNIVERSITEIT TE GENT



6. JAARGANG 1940

DE SIKKEL, KRUISHOFSTRAAT 223, ANTWERPEN

DE NKUNDO-MAATSCHAPPIJ

door E. BOELAERT, M. S. C.
(*Coquilhatstad*)

Inleiding

Heel de blanke beschaving is op zoek naar een „nieuwe orde”, naar een reorganisatie der maatschappij. De desorganiseerende krachten, die in de Fransche revolutie hun doorbraak vonden, hebben alle tusschengeledingen, alle ondergeschikte organen van het maatschappelijk lichaam gesloopt, al hun rechten en plichten geconcentreerd op den onpersoonlijken Staat, die alleen nog macht en leiding heeft over de gelijkgerechtigde individuen.

Opgevoed in een dergelijke opvatting, waarvan wij slechts heel langzaam de ongenoegzaamheid en onrechtvaardigheid leeren inzien, kunnen we ons maar zeer moeilijk een juist denkbeeld vormen van wat een georganiseerde maatschappij zou moeten zijn. De pogingen om werkorganisaties en standorganisaties in het leven te roepen en om een korporatieve ordening tot stand te brengen, hebben sinds haast honderd jaar alle sociale krachten opgeslorpt. Het vraagstuk, hoe wij het huizezin weer tot kernorgaan der gemeenschap kunnen maken, is nog maar ternauwernood aangeraakt, terwijl het vraagstuk der ethnische volksgemeenschappen Europa tot een vulkaan heeft gemaakt. En toch zal de kwestie der nieuwe orde enkel haar oplossing gevonden hebben, wanneer aan elk dezer krachten : ethnische (huizezin en volksgemeenschap), economische (vak, klasse, stand) en politieke (staatsinrichting) recht is gedaan.

Het is dan ook niet te verwonderen dat het voor ons moeilijk is een juist inzicht te krijgen in een maatschappij, die volledig indruischt tegen de opvattingen welke ten onzent heerschen ; dat wij al te gemakkelijk als onverstandig, primitief en barbaarsch gingen beschouwen wat wij niet begrepen, omdat het inging tegen onze eigen foutieve opvattingen ; dat wij de beschaving meenden

te dienen door natuurlijk-georganiseerde maatschappijen te ontmantelen, alleen met het doel ze aan de onze gelijk te maken; dat wij natuurrecht met eigen positief recht, beschaving met eigen dekadente gewoonten gingen verwarren. Ten overstaan van de inlanders vergaten wij volledig de onvolmaaktheid en „groeïende verwarring” onzer eigen maatschappij om ze tot onaantastbaar ideaal te maken voor hun „verheffing”.

De vraag naar de werkelijke grondslagen der inlandische maatschappij begint pas gesteld te worden nu deze volledig aan het wankelen gebracht zijn. De vraag of die maatschappij in haar grondslagen of principieele elementen werkelijk in tegenspraak is met het natuurrecht, het algemeen welzijn der menschheid en het geloof, de vraag dus naar het bestaansrecht dier maatschappij, is nog altijd opzij geschoven voor den vermeenden plicht van het oogenblik: die maatschappij aan de onze gelijk te maken.

In deze bijdrage heb ik getracht de maatschappelijke ordening der Nkundo-Mongo zoo duidelijk mogelijk te omlijnen, ten einde een antwoord op de laatste vraag te vinden.

1. De ethnische klan

Wanneer men te onzent blijft zeggen, dat het huisgezin de cel is der gemeenschap, dan houdt men ten slotte nog enkel aan een juridische fictie vast, of liever: men zegt, wat het rechtens zou moeten zijn. Feitelijk is het huisgezin te onzent nog enkel de voortbrenger der individuen, die hun rol zullen spelen in de gemeenschap. Het huisgezin als zoodanig is noch sociaal, noch juridisch, noch politiek een tusschengeleding, een bemiddelingsorgaan tusschen de enkelingen en de hogere organen der maatschappij.

Ten tweede is het huisgezin, in onze gemeenschap, tot een ganach afzonderlijk begrip uitgegroeid tegenover de familie. Het patriarchaal gezin, waarvan Le Play het model uitteekende, of de groote familie is geheel verdwenen. Bij de Nkundo-Mongo daarentegen is het juist die patriarchale familie welke nog in den meest volstrekten zin de cel is der gemeenschap, het eerste zelfstandig orgaan dier gemeenschap.

Meestal duidt men die groote familie aan met den naam van klan, waaraan vagelijk verschillende kenmerken toegekend worden:

bloedverwantschap, totemisme, exogamie, gemeenschappelijkheid van bezit, en andere. Men spreekt van ethnische (patriarchale of matriarchale), juridische, exogamische en politieke klans, zonder verder duidelijk de omschrijving dier begrippen aan te geven.

De ethnische klan omvat alle personen, die in mannelijke linie van een bepaalden voorouder afstammen. Het is de afstamming in mannelijke linie van dien bepaalden voorouder, die eiken Nkundo aan dien klan verbindt. Elke ethnische klan heeft zijn eigen naam, die te oorzet door den familienaam wordt aangegeven. Wanneer de Nkundo dien naam echter willen bepalen, beroepen zij zich steeds op de afstamming van den voorouder-stichter: Wij zijn *bashe Ngoi* (afstammelingen van Ngoi, wij behooren tot den klan van Ngoi).

Natuurlijk weten de Nkundo-Mongo heel goed, dat alle Mongo-klans afstammen van eenzelfde voorouder. Zij nemen zelfs de eenheid van afstamming van alle menschen aan. Als klan-eenheid klimmen zij echter enkel op tot dien voorouder, die hun groep juridisch-autonoom heeft gemaakt, die zich zelfstandig gemaakt heeft.

Tot die groep behooren dus alle kinderen van dien stichter, alle kinderen zijner zonen, alle kinderen zijner kleinzonen en achterkleinzonen, dus al degenen die bij ons denzelfden familienaam blijven bewaren.

Dien klan langs vaderskant noemen de Nkundo-Mongo hun *wie*, van *ie* (vader). De kinderen der geldig getrouwde dochters behooren tot een anderen *wie*, omdat zij langs vaderskant opklimmen tot een anderen voorouder. Kinderen echter eener ongetrouwde dochter van den klan blijven moeders naam dragen, dus tot den *wie* der moeder behooren, juist zoals zij bij ons den familienaam der moeder aannemen.

Ingetrouwde vrouwen echter blijven ethnisch tot haar eigen vadersklan behooren, maken geen deel uit van den *wie* harer echtgenooten.

2. Benamingen in den vadersklan

Alle levende leden van vadersklan maken één groote familie uit. In den schoot dier één familie dragen alle leden eener zelfde

generatie ook een gelijkwaardigen titel. Alle leden van grootvaders generatie zijn grootvaders. Alle leden van vaders generatie zijn vaders, ook de vrouwelijke leden. Aldus worden de zusters en nichten van vader, die tot den *wie* behooren, alle „vrouwelijke vaders” genoemd: *isomoto* of *faomoto* (van *ise* of *fa/su*, vader, en *homoto*, vrouw). Alle oudere broers en neven van den *wie* zijn *isomoto*, alle jongere broers of neven van den *wie* zijn *bakuna*, alle zusters of nichten van den *wie* zijn *akana*. Alle kinderen van broers en neven, ook alle kinderen van zusters en nichten die in den *wie* blijven, zijn *akana* (kinderen).

Dergelijke benamingen zijn voor ons natuurlijk een nooit uitdrogende bron van vergissingen, verwikkelingen en bespottingen. Hetgeen de inlander onmogelijk begrijpen kan en ons in den grond ten seerste euvcl duidt. Sociaal, juridisch en politiek is immers heel zijn maatschappij op die voor ons onbegrijpelijke verhoudingen gegrondvest. Sociaal, juridisch en politiek immers wordt de rangorde van plicht en verantwoordelijkheid, van gezag en eer door de geboorteorde bepaald. Die rangorde wordt bepaald door de generatie, en binnen de generatie door den leeftijd: vanaf den oudsten vader langs heel de linie der vaders tot aan 't oudste „kind” in heel de rij der kinderen. De kinderen van uw ouderen broer, ook als zij in jaren jonger zijn, gaan vóór uw eigen kinderen. Zoals we verder zien zullen, komen de vrouwelijke leden van den klan, die praktisch buiten deze rangorde vallen, in haar zonen deze plaats met eer terug innemen.

Un deze korte beschrijving van den vaderklan blijkt al dadelijk, dat de klan bij de Nkundo geen geografisch begrip is. Waar de dochter ook moge uittrouwen, waar de zoon ook moge wegruven in blankendienst, altijd en overal blijft die persoon in rechte tot zijn *wie* behooren, blijft hij aan al de rechten en plichten van zijn plaats in die gemeenschap, gebonden.

Er blijkt ook uit, dat klan en bloedverwantschap elkaar op verre na niet dekken. Elke „bloedverwantschap” der Nkundo strekt zich over verschillende vaderklans uit, vermits noowel de bloedverwanten van moeder als de afstammelingen van alle andere gldig uitgetrouwde vrouwen van mijn *wie*, tot een anderen *wie* behooren.

3. Erfgoederen van den klan

Elke klan heeft eigendommen, die het erfgoed of patrimonium der leden, het domein der familie uitmaken. Die goederen zijn tweërlei: economische en dotale. De economische worden onderverdeeld in onroerende of onvervreembare en in roerende.

De onroerende goederen van den klan bestaan uit gronden en waters. De gronden zijn: bouwgronden, tuingronden en jachtgebieden. Zij maken een gemeenschappelijk bezit uit, waarvan de exploitatie of het vruchtgebruik onder de klanleden wordt verdeeld: ieder krijgt zijn tuingrond en jachtgrond ter ontginning; zoodra de gebruiker hem verlaat, wordt die grond terug vrij voor de gemeenschap. Natuurlijke palmerijen blijven ook algemeen eigendom der leden. Een dergelijke regeling is getroffen voor de waters. Grootere visch-exploitaties blijven gemeengoed en worden, onder leiding van den klanleider, gemeenschappelijk uitgebaat. Kleinere visch-exploitaties: kreekjes, vijvertjes enz., worden aan elk der leden toegewezen. Bij gezamenlijke exploitatie of bijzonder goede opbrengst (edele jachtdieren, rijke vischvangst, groote opbrengst eener partikuliere exploitatie van gemeengoed: palmbier) wordt deze door den klanleider verdeeld en wordt aan alle leden hun overeenkomstig deel toegewezen.

De roerende goederen bestaan uit de hut, de werktuigen van den man, het huisraad der vrouw en de huisdieren. Deze zijn vervreemdbaar en kunnen bij erfenis ook uit den klan gaan. Wat de ingetrouwde vrouwen voor zich persoonlijk uit hun tricot meekregen of overerfden, mogen zij meenemen als zij haar echtgenoot verlaten.

Tegenover de economische goederen van den klan staan de dotale of kapitale goederen, de huwelijkswaarden, die geen economische, maar juridische waarde hebben. Zij vertegenwoordigen de rechten op personen. Het zijn dus in de eerste plaats die personen zelf, waaruit rechten kunnen voortkomen of voortkomen: de huwbare meisjes (*bibunsayi*) van den klan, de plaatsvervangsters van ingetrouwde vrouwen, d. i. de vrouwen, die in den aangetroonden klan ingetrouwd zijn met den verkregen bruidschat (*akits*). Verder de slaven, die een caput kunnen vervangen. In de tweede plaats zijn het de titels, die een caput vertegenwoordigen: de

zoo genaamde bruidschatwaarden (*boumbo*). Deze bruidschatwaarden of titels worden door den klanleider bewaard en met medeweten van zijn onmiddellijken opvolger ergens in den grond verborgen. Met goedkeuring van den klanraad kan hij er ook van uitleenen. Die dotale goederen of rechten zijn weer gemeenschappelijk bezit van den klan en worden gebruikt om de klanleden om beurten een vrouw te verschaffen.

De gemeenschappelijkheid van het economisch eigendom maakt de lastige uithating van bosch en rivier mogelijk, voorkomt de versnippering der eigendommen, belet de verarming en de verproletariseering van de misdeelden, verzekert het bestaan van alle klanleden. Met het kommunisme heeft dit gemeenschappelijk bezit niet meer uitstaans dan de gemeenschap van goederen in onze huizezinnen.

De dotale of kapitale waarden, de bruidschattitels, die mischien het meest het verontwaardigd en superieur medelijden van onze beschaafde wereld hebben gaande gemaakt, hebben met koop en verkoop der vrouw minder uitstaans dan ons eigen bruidschat- en standen-systeem. Zij zijn blijvende, juridische titels van de overeenkomst, die tusschen de klans der trouwers bij gelegenheid van het huwelijk wordt gesloten. Ons individualistisch liberalisme en merkantilisme heeft die juridische waarden enkel met een economischen bril beksken en er geldwaarden in gezien. Wij hebben onze zienwijze opgedrongen en het heele juridische stelsel der inlanders vernietigd. Enkel door onze vermaterialiseering dier waarden hebben wij de inlandische vrouw tot een speelbal van het geld, tot een koopwaar vernederd.

Wat de twee uitwassen van het inlandsch systeem betreft, de echtscheiding en de veelwijverij, beide zijn niet inherent aan het juridische stelsel als zoodanig. Het zijn enkel ingewortelde misbruiken, die tegen de grondregels van het inlandsch recht zelf indruischen. Uit zijn aard is ook het inlandsch huwelijk onoverbreekbaar, en de veelwijverij is enkel kunnen ontstaan door een gewilde verwarring tusschen het paternaal en het maritaal recht.

4. Rechtsmacht in den klan

In de Nkundo-maatschappij zijn niet alle enkelingen gelijk-gerechtigd en evenmachtig, zooals in de Napoleontische wetboeken,

maar worden de natuurlijke rechten op personen nog degelijk erkend. Alle waarde en macht komt van God, langs de voorvaderen. Zij die God het dichtst benaderen, zijn dus de hoogstgeplaatsten, zijn eerste vertegenwoordigers. Van absolutisme en despotisme is echter geen sprake. Zoals het bloed over alle klanleden in afdalende lijn verdeeld is, zoo ook het gezag, de rechtamacht. Zij is één als juridische persoonlijkheid tegenover de buitenwereld; elk lid ervan heeft nochtans deel en stem in de interne rechtspraak, zoodat, bij de bespreking en behandeling van alle klanbelangen, elk lid op de hem toekomende plaats mag zetelen en medebeslissen. In juridischen zin is er dus zelf geen sprake van een bijzonderen familieraad, die den klanleider zou ter zijde staan, maar worden alle beslissingen gemeenschappelijk genomen.

Een enkele uitzondering bestaat hierop, nl. degene, die aan het gezinshoofd rechtamacht geeft over zijn vrouw en kinderen, en dan nog alleen mits erkenning en goedkeuring door den klan. Geschillen tussen autonome klans werden door de betrokken klans beslecht, een soort internationaal gerechtshof, waarbij ook bevriende klans als scheidsrechters konden betrokken worden.

Dergelijke regeling maakte het gerecht absoluut „vaderlijk”. Heel de proceduur ervan was een versoeningsproceduur, die slechts uit noodzaak tot dwangmaatregelen overging, en alles in het werk stelde om de eer en het welzijn der betrokken klanleden te redden, de fouten te vergoeden, te herstellen en verder te voorkomen.

Ofschoon zelfs Sint Thomas leert, dat het eenige natuurlijk recht dit van het gezinshoofd is, heeft de Europeesche wetgeving het haar onbekende recht van dat gezinshoofd volledig afgeschaft: de vrouw is van alle banden verlost en dus aan alle losbandigheid overgeleverd. Door een juridische fictie is het klaniek recht overgegaan in de handen van de „erkende inlandische rechtbanken”, die echter met het klan-gerecht juist evenveel overeenkomen als een politieagent met een vader. De verkommuniceering van handel, onderwijs en opvoeding, zooals Rusland ons die voorhoudt, zou voor ons een veel minder groote revolutioneering der maatschappij tot stand brengen, dan wij in Kongo teweeggebracht hebben door die zoogenaamde inlandische rechtbanken. Opvoeding en verbetering werden door straf vervangen. De politiek, die in onze maatschappij zoo 'n alles-overwegende rol is gaan spelen, had in

de Nkundo-maatschappij haast geen betekenis. De buurklans waren alle door bloedverwantschap, aanverwantschap of vriendschapsbetrekkingen met elkaar verbonden. Alleen wanneer er te vechten viel tegen een vreemden en gemeenschappelijken vijand, kreeg de politiek een rol te vervullen. En dan werd weer eenzelfde rangorde tusschen de klans in acht genomen als reeds voor de leden van eenzelfde klan werd aangeduid.

Hier ook hebben tendentieuze of romantische uitbroeiels van onze opvatting over barbaarschheid deze zoogezegde intertribale oorlogen aangepast aan de behoefte die wij voelden om de inlanders het koste wat het wil te beschaven. Deze oorlogen waren niet te vergelijken met onze Europeesche waarbij een massa menschen worden afgeslacht. Nauwelijks waren in Kongo van weerszijden gewonden of dooden gevallen, of reeds werden de hoofden bijeengestoken om een vredesverbond te sluiten. Ook hier weer hebben wij gemeend de politieke organisatie der inlanders te eerbiedigen door het scheppen van hoofdijen en inlandsche opperhoofden, die de politiek-administratieve schakel zouden vormen tusschen de inlandsche klans en het Europeesch hooger bestuur. Dergelijke opperhoofden waren in de inlandsche maatschappij totaal onbekend. Samen met de inrichting der inlandsche rechtbanken heeft de inrichting der hoofdijen den genadeslag gegeven aan de werkelijke maatschappij-organisatie der Nkundo-Mongo. Alleen het feit reeds, dat die instellingen territoriaal zijn, toont duidelijk aan, dat hier geen gewone machtsverschuiving heeft plaats gehad, maar een gewone uitschakeling der traditioneele macht ten bate van een nieuwe, koloniale macht.

Trouwens, waar vroeger nog gezocht werd, al was het soms voor den vorm, naar den „gewoontelijk rechthebbenden chef“, heeft de nieuwe formule der „secteurs“ het hooger bestuur ook van deze zorg ontheven. En het is alleen maar te hopen, dat deze nieuwe formule ten minste de juridische fictie zal doen wegvallen, alsof die „hoofden“ werkelijk „iets inlandsch“ zouden zijn, om ze voor goed te rangschikken in de categorie der staatsbedienden. Op die wijze zouden zij onder de geschreven wet kunnen vallen en tot monogamie kunnen verplicht worden, waar nu nog ongeveer alle „inlandche hoofden“ juist de groote instandhouders en bevorderaars zijn van de veelwijverij. Hadde men daar van in het

begin de hand aan gehouden, dan zou de polygamie, in plaats van zich uit te breiden, zoo goed als verdwenen zijn uit de inlandische samenleving.

5. Splitsing van den klan

Na al wat vooraf werd gezegd, moet het vrij duidelijk schijnen, hoe een autonome klan zich kan splitsen en aldus twee autonome klans vormen.

Wanneer een klan te uitgebreid geworden is, gebeurt het, dat de leden ervan de grenzen der bloedverwantschap overschrijden en dat er fouten voorkomen tegen de exogamie. Wanneer dergelijke fouten zich vermenigvuldigen, wordt er van lieverlede op verdere scheiding aangestuurd, die de huwelijken zal mogelijk maken. Zulke toestand tusschen twee deelen van eenzelfden klan, die naar „juridische autonomie” streven, noemt men *lowana*, naam die aanduidt, dat er nog ongeoorloofde betrekkingen bestaan tusschen beide. Men vindt ze gewoonlijk tusschen ledengroepen, die wel denzelfden voorvader, maar niet dezelfde „voormoeder” hebben, die dus voortkomen van verschillende vrouwen van denzelfden stichter.

Een andere oorzaak van splitsing ligt in de vrijwillige of verplichte verwijdering van een der leden. Wanneer dese zich in den vreemde vestigt en daar een flinke nakomelingschap verwekt en eigen patrimonium verkrijgt, worden de betrekkingen met den eigen klan schaarscher, de afgescheiden fractie komt er langzamerhand toe kleinere rechtszaken zelf op te lossen, een eigen kerkhof te onderhouden, de naven harer kinderen op eigen woongrond te begraven, een eigen naam aan te nemen en zich op een eigen stichter te beroepen.

Vaak vindt men ook aan den oorsprong dater verwijdering, de weigering van een zekere fractie van den klan om zich te onderwerpen aan het gezag van de klanleden.

6. Juridische onderhoorigen

Tot hier toe hebben wij enkel van den ethnischen klan gesproken : van de leden, die er door hun afstamming toe behooren. Zij alleen

zijn dragers van het gezag (*mpi/o*). Elke klan kan echter ook andere personen opnemen, die buiten de rangorde van het gezag vallen maar juridisch tot den klan behooren. Samen met de echte afstammelingen vormen zij den juridischen klan.

Het zijn in de eerste plaats de ingetrouwde vrouwen met de door haar meegebrachte kinderen (*mbusola*) en de wettige huishoudsters. Verder de opgenomen cliënten, dan de krijgsgevangenen en slaven, en ten slotte de Pygmoiden. De ingetrouwde vrouwen staan natuurlijk geheel apart; ook de Pygmoiden, die een heel afzonderlijke huishouding vormen. De anderen worden van lieverlede als kinderen behandeld, krijgen hun deel in de algemeene verantwoordelijkheid en bescherming, hun plaats in de rechtszitting enz. Naarmate zij zich in den schoot van den opnemenden klan ontwikkelen, kunnen zij er een afzonderlijke groep in uitmaken, die meer en meer zelfstandig komt te staan.

7. De moedersklan

Elke Nkundo heeft een dubbel „vaderland”: zijn *wie* en zijn *bonyango*. De *bonyango* is de vadersklan zijner moeder. Daar heeft moeder hem gebaard, daar wonen haar bloedverwanten, die hem met moederlijke liefde ontvangen en zullen beschermen tegen alle moeilijkheden; daar heeft hij dikwijls een groot deel zijner gelukkigste jeugdjaren doorgebracht; daar kan hij steeds een veilig onderkomen vinden, wanneer vadersklan hem, om een of andere reden zal ontvallen.

De structuur van den moedersklan is natuurlijk in alles aan die van den vadersklan gelijk. Als wij er hier speciaal over handelen, dan is het dus niet om er den vorm van te bespreken, maar enkel om de specifieke rechten, die elk mensch in zijn moedersklan heeft, aan te duiden.

Zooals alle broers en zusters van vader mijn „vaders” zijn, zoo ook zijn alle broers en zusters van moeder mijn „moeders”. Moeders broer, mijn moederlijke oom dus, heet ik *ngompome*, *ngongompome*. Alle neven en nichten van moederszijde zijn mijn „kinderen”. Een bijzondere band bindt mij dan nog aan de kinderen van de *wie* mijner moeder, d. w. z. aan de kinderen der vrouw, die in moedersklan werd aangeschaft door middel van den bruidschat,

die door mijn *wie* voor moeder werd gestort. Moeder is immers de *Nkolo*, de Vrouwe of Meesteres dier kinderen, die mij hun vader noemen.

Zoolang ik in mijn eigen vadersklan blijf wonen, heb ik recht op bijzondere zorg en liefde van moedersklan. Kan ik thuis geen voldoenden bruidschat vinden, dan mag ik altijd bij mijn moederlijke oomen gaan aankloppen, die verplicht zijn mij in de mate van het mogelijke te helpen. Zelfs heb ik recht op den vrijen bruidschat van een der kinderen van moeders *nkita*. Steeds mag ik tuinen aanleggen en jagen op het grondgebied van mijn *bonyango*, en zetelen in de rechtszittingen van moedersklan, waar het gaat over de bestemming der vrije bruidswaarden of over de erfenis-verdeeling. Wil ik echter mijn vadersklan verlaten en mij voorgoed in moedersklan vestigen, dan krijg ik in alles den voorrang op mijn neven en nichten en word erfgenaam en klanleider onmiddellijk na mijn moederlijke oomen. Een waarlijk prinselijke vergoeding dus voor de zoogenaamde achteruitstelling der vrouw in de inlandsche samenleving: het kind der zuster (*bonankana*) herstelt haar glansrijk in eer en rang, die haar toekomen.

8. Aanverwante klan : *likilo*

Ook buiten mijn vadersklan en buiten mijn moedersklan heb ik nog bloedverwanten: de kinderen nl. van mijn vaderlijke tante en van mijn zusters of nichten, die elk tot den klan van hun eigen vader behooren. Zooals de kinderen van moeders broers mijn kinderen zijn, zoo zijn de kinderen van vaders zuster mijn vaders: ik sta immers in dezelfde verhouding tot de kinderen van moeders broer, als de kinderen van vaders zuster tot mij.

Wat de kinderen mijner zuster betreft, die zijn dus ook mijn echte *bonankana*, en dus de vaders mijner eigen kinderen.

De andere leden der aanverwante klans (die dus géén bloedverwanten zijn) deelen alle, volgens generatie, in den rang der onmiddellijk-aanverwanten: alle „vaders” van echtgenoot zijn „schoonvaders”, alle moeders „schoonmoeders”, enz. Met dit enkele groote onderscheid, dat de „hoogergeplaatsten” van echtgenoot ook uw „meerderen” zijn. In de opvatting der *Nkundo* zijn zij alleen de echte aanverwanten. Die van den manskant worden *bokilo* genoemd, die van den vrouwakant *bokanga*.

De „ondergeschikten” van echtgenoot zijn geen echte aanverwanten en heeten elkander terecht „man” en „vrouw”. In verschillende, juridisch-bepaalde omstandigheden zijn huwelijksbetrekkingen en huwelijken tusschen deze laatsten geoorloofd.

Onnoodig te herhalen, dat alle leden van de wederzijdsche klans deelen in die verhoudingen : de gansche generatie van een klanlid wordt als het ware met dat lid vereenzelvigd, zoodat bijv. alle jongere zusters en nichten van den eenen echtgenoot „vrouwen” worden van alle jongere broers en neven van den anderen echtgenoot. Men moet werkelijk den juridischen zin, het geduld en het palabreerend ontwarringsbeleid hebben van een ouden Nkundo om uit al die verhoudingen wijs te worden. Zij zelf vergelijken die trouwens aan het onontwārbare kluwen der ingewanden van een soort dwergkroko : *besofo bya lokekele*.

9. Exogamie

De benaming „exogamische klan”, die men dikwijls hoort of in geschriften aantreft, is dan ook, ten minste in de Nkundo-Mongo-maatschappij, zeer misleidend. De groep personen, met wie het huwelijk verboden is, maakt geen saaneengesloten geheel uit, het verschilt van persoon tot persoon. Twee halfbroers kunnen denzelfden vaderaklan hebben, maar van moederaklan verschillen; zij kunnen één moederaklan hebben en verschillende vaderaklans. Voor oudere broers of zusters zijn huwelijken verboden, die voor jongere geoorloofd zijn. De regels verschillen van bloedverwanten tot bloedverwanten, van bloedverwanten met aanverwanten tot bloedverwanten met aanverwanten, van aanverwanten met aanverwanten tot aanverwanten met aanverwanten.

Wil men toch die wet der exogamie in Europeesche termen gieten, dan zou men kunnen zeggen : 1. bloedverwantschap legt huwelijksverbod op zoover de bloedverwantschap erkend wordt. Die erkenning verschilt van klangroep tot klangroep. Soms wordt in éénzelfden juridischen maar uitgebreiden klan reeds inbreuk gemaakt op die erkenning; meestal echter zijn nog verschillende autonome klans, die van eenzelfden verwijderden voorouder afstammen, nog door de wet der exogamie gebonden. Veelal gaan groepen, die denzelfden vader hebben maar van moeder verschillen,

het rapet uit elkaar. 2. Aanverwantschap verbiedt het huwelijk zoover de aanverwantschap erkend wordt met ouderen van echtgenooten; zij laat soms het huwelijk toe tuschen jongeren van echtgenooten.

Hierbij zij echter nogmaals aangemerkt, dat de gewoonten van streek tot streek verschillen wat die erkenning betreft, dat bijv. de stiefzoon in vele streken de stiefmoeder kan ten erfhuwelijk bekomen en dat de overtredingen minder streng beoordeeld en gestraft worden naarmate de verboden verhoudingen verder uiteengelopen zijn.

10. Slotwoord

De Nkundo-maatschappij was een volop-levende organische gemeenschap. Alle organen ervan werkten en wisten zich voortdurend opnieuw aan het groeiende leven aan te passen. Ethnisch, sociaal-juridisch en politiek stond zij open voor elken vooruitgang. De organen, waaruit zij opgebouwd was, stonden het dichtst bij het natuurrecht en haalden daaruit hun rechten en plichten, ook den geest, die ze bezielde.

Dat die maatschappij leefbaar was, bewezen de feiten. Aan de bronnen van de Lomako is zij ontstaan; op korten tijd had zij zich vreedzaam uitgebreid over het heele centrale gebied van Kongo; zij drong oostwaarts over de Lomami en Lualaba, en ten Zuiden over de Kasayi-Sankuru, om bij de komst der Blanken ongeveer een vijfde van het huidige Kongo te bezetten.

Die maatschappij stond open voor alle gezonde invloeden en kon zich aanpassen aan alle redelijke eischen der beschaving. Zij was echter niet overeen te brengen met wat er in onze Europeesche opvattingen over vooruitgang en beschaving juist verkeerd is: uitschakeling van alle ethnische tuschenorganen, gelijkschakeling van alle individuen, vermaterialiseering van alle leven op een economischen concurrentiestrijd, slafelijke onderwerping aan den onpersoonlijken, onvaderlijken Staat, met dien vreeselijken schijn van vrijheid alles te mogen doen wat niet door den Staat is verboden.

Die plotseling verkregen vrijheid, die de afschaffing meebracht van alle vroegere voegsels der maatschappij, is de dood der Nkundo-

gemeenschap, niet alleen in haar ziel, haar wezenheid, maar ook in haar bestaan. De geleidelijke ontvolking, de uitsterfing van Midden-Kongo heeft zelfs in regeeringskringen nu en dan weerklank gevonden, „De Nkundo-Mongo-bevolking sterft weg als sneeuw voor de zon” is de korte inhoud van het laatste officieel verslag. De Waola van tusschen Ruki en Ikelemba hadden in 1939 negentig overlijdens en drie geboorten. De officieele statistieken 1939 van het territorium van Coquilhatstad geven, tegen honderd volwassenen, 24 kinderen. De officieele gegevens van hetzelfde jaar voor het Vikariaat van Coquilhatstad met zijn 382.736 inwoners, geven een verhouding van 415 kinderen tegenover 1000 volwassenen. Blijkens die gegevens zal de heele bevolking bij de volgende generatie met meer dan 50 % verminderd zijn, dus op meer dan de helft geslonken.

Coquilhatstad 1939.